

Þorsteinn P. Gústafsson:

Safnahúsið við Laufskóga

Í miðjum Egilsstaðabæ stendur hátt og myndarlegt grátt hús með brattri burst og snýr stöfnum í austur og vestur. Hús þetta er vestan Valaskjálfar sem reist var árið 1966 og lengi hafði beðið verðugs nágranna. Safnamenn og aðrir hirðusamir um forn minni hér eystra höfðu einnig beðið langa hrið eftir húsaskjóli, er hafði safngripum þeim, sem flækzt höfðu um geymslur, háaloft og úthýsi þessa fjórðungs, sumir hverjir mæddari af vondri geymd en illri brúkun á starfsæfi sinni. Hér eiga þessir safnmunir, gamlir eða nýir, úr jörðu orpnir eða úr stássstofum betra standsins, hina lögskipuðu umgjörð og endanlegt hæli. Loks gefst okkur, sem nú erum á dögum, tæki-færi á að virða hlutina fyrir okkur við réttar aðstæður og ná tengingu við fortíðina - okkar for-tíð - okkar sögu. Slík tenging er ómissandi veganesti inn í framtíðina.

Í safnahúsini eru þrjú söfn, Minjasafn Austurlands, Héraðsskjalasafn Austfirðinga og Bókasafn Héraðsbúa. Þar er einnig til húsa Safnastofnun Austurlands.

Aðdragandi að byggingu þessa húss er langur og á tíðum róstusamur, þó meir í málastappi en framkvæmdum. Áður var Minjasafni Austurlands ætlaður staður í húsi Gunnars Gunnarssonar skálds á Skriðuklaustri. Eftir áralangar samningaviðræður við ríkið um tilhögun safnamála og nýtingu þess húss, varð niðurstaðan sú, að hið opinbera leysti sig undan kvöðinni um safn í Gunnarshúsi, en lagði í staðinn fram fé til byggingar sérstaks safnahúss á Egilsstöðum. Eru margir tíndir til sögu þeirrar, og væri það efni í sérstaka grein, ef fjalla ætti um að gagni. Þrýtur oss pappír að koma því að hér.

Samkvæmt upplýsingum þeirra Guðmundar Magnússonar, formanns bygginganeftnar hússins og Óla Metúalemssonar, verkfræðings hjá Verkfræðistofu Austurlands eru helztu staðreyndir um bygginguna þessar.

Eigendur safnahússins eru Héraðsnefnd Múlasýslna fyrir hönd Héraðsskjalasafns, Minjasafn Austurlands og Bókasafn Héraðsbúa. Eignahlutir eru: Héraðsnefnd 26/100 Minjasafn 54/100 og Bókasafn 20/100. Hafizt var handa við byggingu hússins sumarið 1983. Fyrst til að flytja inn var Bókasafn Héraðsbúa

Safnahúsið séð úr suðvesturátt. Héraðsheimilið Valaskjálf austar.
Ljósmynd. Haraldur Sigurðsson.

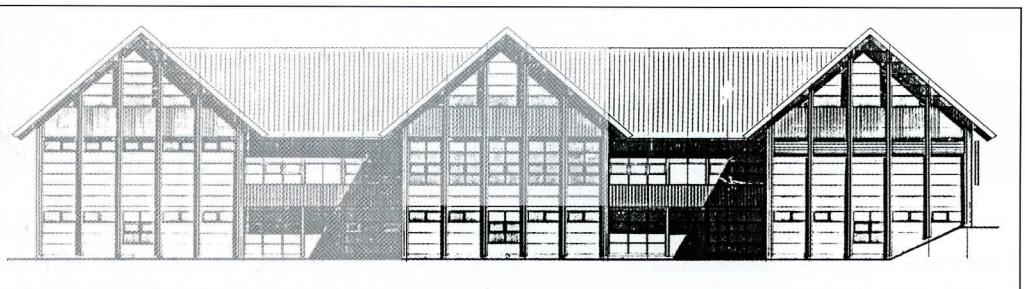
hinn þriðja febrúar 1995. Héraðsskjalasafnið flutti inn 17. apríl á þessu ári og Minjasafnið opnaði þar við háttilega athöfn um Hvítasunnu nú í vor. Þannig líða tólf ár frá upphafi hússasmíðinnar þar til húsið er tekið í notkun. Pessi langi byggingatími helgast af því, að byggt var nokkurn veginn fyrir þau fjárframlög sem eignendur lögðu til árlega. Ekki voru teknir bráðabirgðalán til að flýta framkvæmdum. Þannig reis húsið hægt en örugglega án skuldavafsturs og fjármagnskostnaðar. Byggingakostnaður hússins á verðlagi í dag nemur nálega 120 milljónum króna.

Húsið er á þremur hæðum um 1.400 fermetrar alls. Einnig er kjallari

uppsteyptur undir eina álmu eða burst sem bíður síns tíma. Er sá kjallari nú geymsla Minjasafnsins. Jafnframt má bæta þriðju burstinni við í framtíðinni eins og sést á teikningu hönnuða. Arkitektar hússins eru Stefán Örn Stefánsson og Grétar Magnússon í Reykjavík. Verkfræðistofa Austurlands hannaði burðarvirki og annaðist eftirlit með framkvæmdum. Verkfræðistofan Önn hannaði lagnakerfi og verkfræðistofa Jóhanns Indriðasonar gerði rafteikningar. Verktakar hafa ýmsir verið á svo langri byggingartíð en flestir hafa þeir verið heimamenn.

Gengið var frá lóð hússins nú í sumar. Ólokið er að búa lagnakerfið

Vesturhlið
safnahússins
samkv. teikningu
hönnuða. Hinn
skýri hluti
myndarinnar
sýnir hvað búið
er að byggja af
húsini.

stýribúnaði, þannig að sjálfvirk stilling fáist á hita- og rakastig í húsinu. Er það nauðsynlegt til að tryggja endingu safngripa.

Í fyrstu byggingarnefnd hússins voru þeir Halldór Sigurðsson, Miðhúsum, formaður, Guðmundur Magnússon Egilsstöðum, Björn Ágústsson Egilsstöðum, og Vilhjálmur Hjálmarsson á Brekku. Byggingarnefnd hin seinni árin skipa: Guðmundur Magnússon formaður, Egilsstöðum; Arngrímur Blöndahl, Eskifirði og Björn Ágústsson Egilsstöðum.

Til þess að fræða lesendur Glettins um hina viðamiklu menningarstarfsemi sem fram fer innan veggja safnahússins á Egilsstöðum, höfum við fengið forstöðumenn þeirra stofnana, sem þar starfa, til að láta okkur í té eftirfarandi yfirlit um hlutverk þeirra og helztu verkefni.

launakostnaði allt fram á þetta ár. Fyrsti starfsmaður Safnastofnunar var Gunnlaugur Haraldsson, en hann starfaði árin 1975 - 80, þó ekki í fullu starfi í byrjun. Ragnheiður Helga Þórarinsdóttir tók síðan við af Gunnlaugi og starfaði allt til ársins 1984 að Guðrún hóf störf. Hinn fyrsta júní á þessu ári tók Þjóðminjasafnið við stöðunni að fullu, þannig að forstöðumaður Safnastofnunar er starfsmaður þess og greiðir safnið laun hans. Er það fyrsta staða landshlutaminjavavarðar sem komið er á fót samkvæmt nýjum þjóðminjalögum, en fyrirhugað er, að einn slíkur starfi í hverjum lands-

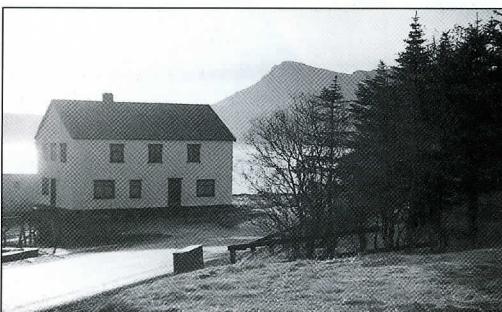
Einnig ber að fylgjast með ástandi gamalla bygginga t.d. kirkna og allra friðaðra húsa auk húsa í eigu Þjóðminjasafnsins. Má þar nefna Burstarfellsbæinn í Vopnafirði, Sómastaði í Reyðarfirði, Teigarhornshúsið og torfkirkjuna á Hofi í Öræfum. Safnastofnun kemur einnig að umhverfismati vegna mannvirkjagerðar og er í sambandi við skipulagsyfirvöld vegna friðaðra forminja og gamalla bygginga. Landshlutaminjavörður heyrir beint undir Þjóðminjaráð.

Það sem unnið er að núna, er fornleifaskráning með það að markmiði að fá yfirsýn um allar fornleifar á Austurlandi. Safnamál eru einnig í brennidepli á nokkrum stöðum eins og á Djúpavogi þar sem opna á safn í Löngubúð á næsta ári.

Á vettvangi húsa-verndar eru nú viðgerðir á nokkrum húsum. Einnig er reynt að knýja á um viðgerðir við eigendur gamalla húsa sem merkileg teljast. Má þar nefna Kaupvang á Vopnafirði, sem er verzlunarhús Örum & Wulf frá síðustu öld. Ýmsar minni viðgerðir fara einnig fram með hjálp Húsafríðunarsjóðs.

Fyrirhugað er að ráða fólk á næsta ári til afmarkaðra verkefna. Brýnast er það á fornleifasviði og væri þörf á einum starfsmanni í það eingöngu í fjórðungnum.

Í stjórn Safnastofnunar eru: Smári Geirsson, Neskaupstað, Eiríkur P. Jörundsson, Höfn, Hallgrímur Helgason, Vopnafirði, Borghildur Stefánsdóttir, Fáskrúðsfirði og Unnar Björgólfsson, Eskifirði.

Gamla kaupfélagshúsið á Breiðdalsvík, byggt 1906. Húsafríðunarsjóður hefur lagt fram styrk til að hefja viðgerð á húsinu. Ljós. 25. okt. 1996.

hluta. Er þetta nýmæli og er Guðrún því fyrsti starfsmaður Þjóðminjasafns í fastri stöðu utan Reykjavíkur. SSA leggur fram rekstrarfé og þarf að leysa húsnæðismál Safnastofnunar til frambúðar, en hún leigir nú aðstöðu í safnahúsinu af Bókasafni Háraðsbúa.

Eins og áður segir er starfssvið Safnastofnunar uppbygging minjasafna í samráði við umráðaaðila þeirra, skráning og eftirlit með fornleifum og fornleifarannsóknir ef minjar koma óvænt í dagsljósið.

Minjasafn Austurlands

Rúm hálft öld er liðin frá því að stofnfundur Minjasafns Austurlands var haldinn á Hallormsstað. Það var atorkusamt og bjartsýnt fólk sem var valið til að standa að stofnuninni, fólk sem var meðvitað um hina hröðu tekníþróun í vestraenum heimi og áhrif hennar á lifnaðarhætti Íslendinga. Þeirra fyrsta verk var að senda bréf, sem innihélt varnaðarorð um þróunina, til íbúa á Austurlandi. Í bréfinu var jafnframt vakin athygli á því að samhlíða þróuninni væri mikil hætta á að menningarverðmæti myndu glatast. Bréfið er dagsett þann 17. nóvember 1942, en þar segir meðal annars:

Íslenzk þjóð stendur nú á einum merkilegustu tímamótum sögu sinnar. Á síðastliðnum fjórum til fimm áratugum hefur líf þjóðarinnar breytzt svo óðfluga, að slíks munu eins dæmi í sögu nokkurrar þjóðar.

Pessi fjarutíu ára þróun er samþærileg við fjögur hundruð ára þróun annarra menningarþjóða Evrópu og hlýtur því, að ýmsu leyti, að hafa yfir sér vermhúsasvip gervigródursins og tilhneigingu að slíta þjóðina úr sögulegum tengslum við fyrri kynslóðir... Ræktarsemi við sögu þjóðarinnar, minningar hennar og minjar, er ræktarsemi við framtíð hennar, sjálfstæði og frelsi. Aldrei hefur mönnum verið þetta ljósar en einmitt nú, þegar brostinn er huliðshjálmur einangrunarinnar og landið á augabragði komið í þjóðbraut stórvelda, gersamlega óvarið fyrir hvers konar áhrifum. Fornir hættir, siðir og vinnubrögð eru að falla í gleymsku og þeim fer óðum fækandi, er tvenna muna tímana...

Á síðustu árum hefur, víða um land, vaknað áhugi fyrir því að koma upp söfnum í hinum einstöku landshlutum, þar sem safnað væri saman öllu því, er minnti á forna tíma... Síðastliðið sumar var vakið mál sá því,

Úr sýningarsal Minjasafnsins. Kumlbásinn og baðstofan frá Brekku. Ljósm. H.Hg.

að vér Austfirðingar mættum ekki láta vorn hlut eftir liggja í þessu að-kallandi nauðsynjamáli.. Það eru því vinsamleg tilmæli vor, að þér leggðuð oss lið með því, að hyggja að og taka til handargagns allt það, sem til er á heimili yðar og komast ætti á þetta fyrirhugaða safn...

Undir bréfið rita Sigrún Blöndal, Gunnar Gunnarsson, Þórarinn Þórarinsson, Páll Hermannsson, Björn Hallsson, Sveinn Jónsson og Benedikt Guttormsson, en þau sátu í undirbúningsnefnd að stofnun safnsins. Ári síðar var stofnfundur Minjasafns Austurlands haldinn á Hallormsstað en að stofnuninni stóðu Samband austfískra kvenna, Búnaðarsamband Austurlands og Ungmenna- og Íþróttasamband Austurlands. Þessir aðilar ráku safnið til ársins 1976, er Múlasýslur ásamt Menningarsamtökum Héraðsbúa gerðust þáttakendur í rekstrinum.

Strax í upphafi gerðu stofnendur sér grein fyrir húsnæðisvanda safnsins, en ekki var séð fyrir endann á honum fyrir en í byrjun síðasta áratugar, er hafist var handa við byggingu safnahússins á Egilsstöðum. Segja má að byggingin sé afrakstur áratuga baráttu Safnastofnunar Austurlands fyrir aðstöðu handa safninu, en sú saga er það löng að ekki er mögulegt að rekja hana hér. Þó er rétt að geta þess, að söfnun muna hófst skömmu

eftir stofnun safnsins og voru munir þess til sýnis í einu herbergi á Skriðuklaustri allt fram til ársins 1966. Þeir hafa verið sýndir opinberlega nokkrum sinnum síðar þegar aðstæður hafa leyft t.d. í húsakynnum Safnastofnunar. Geta má einnig þjóðminjasýningaránnar í barnaskólanum á Egilsstöðum sumarið 1976.

Framkvæmdum við fyrsta áfanga Safnahússins á Egilsstöðum lauk að mestu síðla sumars

1995 og fyrr á því ári var gerð breyting á rekstri safnsins og ný stjórn kosin. Reksturinn er í höndum 10 sveitarfélaga á Fljótsdalshéraði auk Borgarfjarðarhrepps. Þórey Hannesdóttir er formaður stjórnar safnsins, en aðrir í stjórn eru Magnús Þorsteinsson og Erlendur Steinþórsson. Á vordögum 1996, röskum 50 árum eftir að stofnfundur Minjasafns Austurlands var haldinn, var safnið formlega opnað.

Að mörgu þurfti að huga vegna opnunarinnar. Gripir safnsins höfðu verið í geymslum áratugum saman, svo því fyrfti nánast hvern þeirra. Samhlíða þessu var unnið að tölvuskráningu gripanna, svo og að flokkunarkerfi þeirra. Skráningu, þvotti og uppröðun gripa í geymslu og sýning-

Steinunn Kristjánsdóttir, forstöðuþaður Minjasafns Austurlands.

arsal er ekki lokið, en því starfi verður haldið áfram á komandi misserum. Nú þegar hafa um 2600 gripir verið tölvuskrádir en ljóst er að skráningin er einungis hálfnuð.

Stór þáttur undirbúningsvinnu síðastliðinn veturn fólst í uppröðun gripa í sýningarsal, auk innréttið þar innan dyra. Baðstofa frá Brekku í Hróarstungu var reist þar, smíðaður var bás undir bein fornmannsins úr Skriðdal og salurinn hólfáður með þiljum. Gömul dráttarvél, International Harvester W4, ágerð 1942, var einnig gerð upp en ekki tókst að ljúka viðgerðinni fyrir opnum. Dráttarvélin, sem nú er gangfær og í fullkomnu lagi, var sett upp í sýningarsalnum fyrir skómmu.

Safnið á í fórum sínum marga merka gripi. Auk dráttarvélarnar, baðstofunnar og gripa úr kumlinu í Skriðdal, er hér helst að nefna allmikil vopnasafn, jarðfundið sverð frá Möðrudal, víkingaaldarnælu og hnappa, muni úr búslóð Gutorms Pálssonar og fjölskyldu frá Hallormsstað, hurð með málverki eftir Kjarval, 17. aldar andakrukku frá Skriðuklaustri, læknisáhöld Þorsteins Sigurðssonar, og svo mætti lengi telja. Erfitt er að meta gripina að verðleikum en oftast er það hið menningarsögulega gildi og fágæti gripanna, sem vega þyngst í þessu sambandi, frekar en aldur. Fágæti og aldur er þó nokkuð sem oft helst í hendur.

Safnið var opið alla daga í sumar frá 28. maí - 1. september og á þeim tíma litu tæplega 4000 gestir inn. Krambúð og kaffisala var opin á sama tíma og var hún vel sótt af gestum og gangandi. Á sunnudögum sýndu eldri borgarar hvernig ullanvinna fór fram fyrrum, litun með jurtum var sýnd og kveðnar rímur. Á laugardögum gátu gestir safnsins brugðið sér í stutta hestakerruferð um Lómatjarnarsvæðið. Einnig var boðið upp á nokkrar stuttar fjölskylduferðir með leiðsögn á sögufræga staði á Fljótsdalshéraði.

Í veturn verður skrifstofa safnsins opin alla daga en sýningarsalur og krambúð opin eftir hádegi á föstudögum. Þá er hægt að panta opnum á öðrum.

Starfsfólk Minjasafnsins sumarið

*1996. Anna Fífa Emilsdóttir,
Skúli Magnússon, Jóna Óskarsdóttir
og Magni Björnsson.
Ljós. Magnús Þorsteinsson.*

um tíma. Einnig verður tekið á móti leikskólabörnum og nemendum úr grunn- og framhaldsskólum á Fljótsdalshéraði og fjörðunum í stutta safnakennslu mánudaga til fimmtudaga í veturn. Í safnkennslunni verður farið með nemendur um sýningarsalinn og þeir látnir gera einföld verkefni um það sem fyrir augu ber, en verkefnin eru mismunandi eftir aldrinum. Leikskólabörn fá að hlusta á sögu, sem þau eiga að tengja við muni, og notkun þeirra, í salnum. Í veturn er einnig fyrirhugað að bjóða upp á aðstoð í þjóðbúningasaumi á Minjasafninu.

Fornleifarannsóknir eru efst á lista yfir verkefni, sem Minjasafnið hefur á stefnuskrá sinni í nánustu framtíð. Í sumar sem leið hófst undirbúningsur að þessu með tilraunaramsókn á nokkrum þekktum rústasvæðum á Héraði. Niðurstöður rannsóknarinnar voru mjög athyglisverðar og margt kom í ljós. Ein rústanna verður valin til áframhaldandi rannsóknar og nú þegar er hafin undirbúningsvinnan að fornleifauppgreftri, sem unnninn verður á vegum Minjasafnsins á næstu árum, ef fjármagn fæst til þess.

Samhlíða föstum sýningum verð-

ur efni fornleifarannsóknanna kynnt, bæði með ferðum á rannsóknarstað undir leiðsögn safnvarða og sýningum á safninu sjálfu, en ramnsóknin aðtti að efla mjög söguþekkingu um Austurland. Fundur formannsins í Skriðdal hefur sýnt, að áhugi landsmanna fyrir fornum minjum er mjög mikill, og óhætt er að fullyrða, að fornmaðurinn átti stóran þátt í því, að mikill fjöldi gesta sótti safnið heim síðastliðið sumar.

Steinunn Kristjánsdóttir.

Héraðsskjolasafn Austfirðinga

Héraðsskjolasafn Austfirðinga var stofnað 1976 samkvæmt lögum um héraðsskjolasöfn frá 12. febrúar 1947 og heyrir undir Þjóðskjalasafn Íslands. Þegar safnið var stofnað voru eigendur þess Suður-Múlasýsla að 2/3 hlutum og Norður-Múlasýsla að 1/3. 29.apríl 1992 breyttist eignaraðildin að safninu við það að stofnað var byggðasamlag um rekstur safnsins. Aðilar að byggðasamlaginu eru öll sveitarfélög í Múlasýlum.

Í lögunum segir svo um hlutverk héraðsskjolasafna:

„Í héraðsskjolasöfnum skal geyma skjöl og bækur þeirra embætta, stofnana og félaga, er hér greinir:

1. Skjalasöfn hreppstjóra,
2. " sáttanefnda.
3. " hreppsnefnda.
4. " sýslunefnda og héraðsnefnda,
5. " bæjarstjórnar,
6. " bæjar-, sýslu- og hreppsþyrirtækja,
7. " forðagæslumanna.
8. " yfirskattanefndar.
9. " undirkattanefndar,
10. " undirfasteigna nefnda (svo og aukamöt fasteigna),
11. " skólanefnda,
12. " barnaverndar nefnda,

13. " héraðsfunda,
14. " sóknarnefnda,
15. " sjúkrasamlaga,
16. " búnaðarsambanda og ræktunarsambanda,
17. " hreppabúnaðarfélaga,
18. " búfjárræktarfélaga,
19. " skógræktarfélaga,
20. " íþrótt- og ungmannafélaga,
21. " lestrarfélaga,
22. " leikfélaga og annara menningarfélaga.

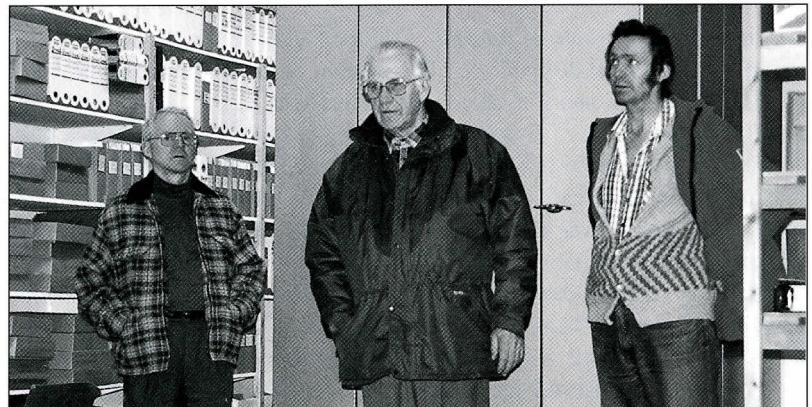
Öll skjöl sem verða til vegna annarrar starfsemi á vegum sveitarfélaga, er skyld að afhenda héraðsskjalasafni.“

„Héraðsskjalasafn skal leita eftir því að fá til varðveislu frá einkaaðilum, einstaklingum, félögum og fyrirtækjum skjöl þeirra. Héraðsskjalasöfn skulu kappkosta að afla allra skjala sem teljast heimildir um sögu þess byggðarlags sem telst til safnsvæðisins.“

Skjalasafnið á lesvélar fyrir örfilmur og flestar kirkjubækur úr Múlasýslum, Skaftafells- og Þingeyjarsýslum á örfilmum eða spólum.

Héraðsskjalasafnið flutti í nýtt og glæsilegt húsnæði í kjallara safnahússins að Laufskógum 1 þann 17. apríl s.l. Aðstaða fyrir fræðiðkanir er góð og aðgangur að þeim heimildum sem varðveittar eru í safninu, auch þess sem safnið á allgóðan bókakost til notkunar við fræðistörf í ættfræði og sögu.

Héraðsskjalasafnið á gott bókasafn sem að stofni til er gjöf frá hjónunum Halldóri Ásgrímssyni og Önnu Guðnýju Guðmundsdóttur. Í samræmi við reglugerð bókasafnsins hafa allnokkrar bækur verið keyptar árlega og safninu haldið við með því að binda inn tímarit. Á s.l. sumri barst Héraðsskjalasafninu að gjöf bókasafn úr eigu Ólafs B. Jónssonar frá Freys-

Í Héraðsskjalasafni Austfirðinga. Frá vinstri: Björn Ágústsson og Guðmundur Magnússon, byggingarnefndarmenn, og Páll Pálsson frá Aðalbóli, sem líklega hefur mest allra notað safnið. Ljós. Austri.

hólum. Það var Björg dóttir Ólafs og Jón Jakobsson dóttursonur hans, sem afhentu þessa gjöf til minningar um Ólaf, konu hans Guðrún Halldórsdóttur, og dóttur þeirra Hólmfríði, móður Jóns Jakobssonar. Héraðsskjalasafnið mun deila þessari gjöf með Menntaskólanum á Egilsstöðum.

Héraðsskjalasafnið lánar ekki út bækur en þær eru til afnota á lestrar-sal þess.

Á Héraðsskjalasafni er til allgott safn tímarita, vikublaða, sem gefin hafa verið út á Austurlandi og víðar. Auk þess er þær að finna safn dagblaða allt frá upphafi.

Ljósmyndasafn Austurlands er varðveitt hjá Héraðsskjalasafninu. Ljósmyndasafnið er í eigu Héraðsskjalasafns, Minjasafns og Safnastofnunar Austurlands. Verið er að skrásetja myndir safnsins og raða þeim. Mikill fjöldi mynda hefur þegar borist og er hluti þeirra óþekktur. Allt kapp verður lagt á að bera kennsl á þær.

Fyrsti safnvörðurinn var Ármann Halldórsson, sem starfaði frá stofnun safnsins 1976 til 1. ágúst 1984. Sigurður Ó. Pálsson tók þá við starfi safnvarðar og starfaði til 1. júní 1996 þegar Hrafnkell A. Jónsson tók við.

Á Héraðsskjalasafni Austfirðinga er eitt og hálf stöðugildi. Auk safnvarðar starfa þar í hlutastarfi Guðgeir

Ingvarsson og Sigurður Ó. Pálsson. Auk þeirra vinnur hjá Héraðsskjalasafninu við ræstingu Sigurbjörg Óskarsdóttir en ræsting er sameiginleg í Safnahúsinu. Arndís Þorvaldsdóttir hefur verið að vinna við frágang ljós-mynda.

Í stjórn Héraðsskjalasafns Austfirðinga eru Finnur N. Karlsson, Smári Geirsson, Arnþjörg Sveinsdóttir, Sigurjón Bjarnason og Ómar Bogason, í varastjórn eru Björn Aðalsteinsson og Ólafur Sigmarsson.

Héraðsskjalasafnið er opið frá kl. 13 til 18 mánuðaga til laugardaga.

Hrafnkell A. Jónsson.

Bókasafn Héraðsbúa

Fyrir fjörutíu árum, nánar tiltekið þann 16. nóv. 1956 var haldinn á Egilsstöðum fundur þar sem rædd var stofnun héraðsbókasafns.

Sveinn Jónsson þáverandi oddviti Egilsstaðahrepps boðaði til fundarins ásamt Guðmundi G. Hagalín, er þá var bókafulltrúi ríkisins.

Til umræðu voru m.a. lög nr. 42 frá 18. maí 1955 um bókasöfn og í fundargerð segir m.a.: „Kvaðst bókafulltrúi hafa ráðið því að staðsett yrði bókasafn í Egilsstaðakauptúni og færði fyrir því gild rök, svo sem góðar og greiðar samgöngur innan hér-

Hrafnkell A.
Jónsson forstöðu-
maður Hérað-
sskjalasafns
Austfirðinga.

aðs og utan, góðir vegir og flugvöllur, og væri varla nokkursstaðar hér-lendis eins vel sett, sem á Egilsstöðum.“

Ekki verður séð að þessum um-mælum bókafulltrúa hafi verið and-mælt, en ákvæðið var að sameina nokkur gömul lestrarfélög er til voru á Héraði, og nokkru síðar er ákvæðið að nýja safnið heiti *Bókasafn Héraðsbúa*.

Lengi framan af gekk á ýmsu um rekstur safnsins og fyrstu árin ein-kennast skv. gerðabók af eilfum hrakningum. Þetta árið er safnið geymt í kössum í þessu húsi, á því næsta fæst herbergi í hinu húsinu, en þá eru ekki til hillur og þar fram eftir götunum.

Með tilkomu Héraðsheimilisins Valaskjálfar 1966 rofar þó til, og í áratug er safnið starfrækt í herbergi í kjallara undir leik-sviði, en flyst þá í annan kjallara, undir Bún-aðarbankanum. Árið 1980 býður Menntaskólinn á Egilsstöðum safninu húsnæði endurgjaldslaust. Næstu

10 árin er safnið starfrækt þar í góðu sambýli en við mikil þrengsli. Voríð 1991 er safnið enn flutt, nú í þægilegt og aðgengilegt húsnæði að Tjarnarbraut 19. Þar lifnar talsvert yfir starfsemi safnsins, útlán stóraukast og lán-þegum fjölgar. Enn er flutt og nú „heim“.

Föstudagurinn 3. febr 1995 var mikill hátíðisdagur, og í mínum huga sá merkasti í sögu Bókasafns Héraðsbúa til þessa. Þann dag opnaði safnið í framtíðarhúsnæði sínu á rishæð Safnahússins á Egilsstöðum, en byggingarsaga þess húss var bæði löng og ströng. Langri hrakningasögu er lokið, húsnæði safnsins er bjart og fallegt, þar er hátt til lofts og vítt til veggja. Þó vantar lyftu og meðan svo er er Bókasafnið illa sett uppi á rishæð. Hvers eiga þeir að gjalda sem einhverra hluta vegna komast ekki upp tvö bratta stiga? Það eiga

allir að eiga greiðan aðgang að bóka-safninu og úr þessu verður að bæta hið bráðasta.

En það er ýmislegt annað en hús-næðishrakningar sem safnið hefur átt við að etja, eins og t.d. þá staðreynd að lengi vel þrjóskuðust sveitarstjórnar-menn við að viðurkenna tilvist safns-ins og nauðsyn þess að standa mynd-arlega að rekstri þess. Tilvitnanir í lög-og reglugerðir félru í gryttan jarðveg og hefur safnið lengst af verið hálf-gerður ómagí í þeirra augum.

Síðustu árin hefur þetta þó breyst. Sveitarfélögin 11, er að Bókasafni Héraðsbúa eiga að standa, viður-kenna nú skyldu sína og greiða lög-bundin lágmarksframlög til safnsins en ekkert þar fram yfir.

Hvað er svo að gerast í Bókasafni Héraðsbúa nú, og hvað er framundan?

Fallegt og gott húsnæði leyfir bætta og betri þjónustu en á móti kemur að aukin þjónusta kostar meiri peninga. Myndbönd, sem eru ákaf-lega vinsæll safnkostur í dag, eru t.d. mjög dýr, og þannig er með fleira. En það er reynt að klóra í bakkann.

Nú er safnið t.d. opið 25 tíma á viku, alla virka daga frá kl. 14-19 og það er nú fyllilega tímabært að huga að enn lengri opnunartíma, t.d. er talsvert spurt um helgaropnun. Sögu-stund fyrir börn á aldrinum 3-6 ára er einu sinni í viku yfir vetrarmánuðina og nýtur hún gifurlegra vinsælda. Þá hafa leikskólabörn komið í skipu-lagðar heimsóknir á safnið og er þá gert eitthvað til tilbreytingar frá venjulegri sögustund og nýtur safnið þar m.a. góðs af nábýli við Minjasafn Austurlands.

Haustið 1995 hófust svo útlán á hljóðbókum frá Blindrabókasafni Íslands, en safnið á þó sjálft nokkra titla og fer þeim vonandi fjölgandi. Á sama tíma hófust einnig útlán á myndböndum og er sú þjónusta mjög vinsæl þó úrvalið sé ekki mikið. Mest eru þetta fræðslumyndir alls konar, en þó einnig nokkrar íslenskrar kvik-myndir.

Jólavaka var haldin í des. 1995 í samvinnu við Minjasafnið og í ráði er að eitthvað þess háttar verði fastur

liður í starfseminni. Þá eru einnig uppi hugmyndir um, að á safninu verði hrundið af stað ýmis konar uppákomum, skáldakynningum, ljóðakvöldum, tónlistarkvöldum og því um líku, en öll slík starfsemi krefst skipulagningar og tíma. Tími kostar peninga en það er ekkert úti-lokað, að úr einhverju af þessu geti orðið innan tíðar.

Brýnasta verkefnið í dag er þó tölvvuvæðing. Á upplýsingaold er tölva nánast jafn nauðsynlegt heimilistæki og þvottavélin. Það er því óskiljanlegt, að í bókasafni sem hefur að geyma tólf þúsund bókatitla, lánþegar eru riflega fjögur þúsund á ári og útlán hátt í þrettán þúsund, skuli allt vera handfært, jafnt útlán, aðföng sem spjaldskrá. Er þó ótalín sú hagræðing sem orðið gæti við sam-skráningu og þar með samnýtingu safna hér á Egilsstöðum, eins og bókasafna Menntaskólangs, Grunn-skólangs, Bókasafns Héraðsbúa auk Héraðsskjálasafns. Algjört skilyrði fyrir þessu er tölvvuvæðing.

Hér að framan hefur verið stiklað á stóru um vöxt og viðgang Bóka-safns Héraðsbúa í fjörlitum ár. Ljóst er að ýmislegt hefði mátt betur fara, en jafnljóst er einnig, að mikillar fram-sýni gætti hjá þeim aðilum er að stofnuninni stóðu. Hugmyndin um stórt og oflугt bókasafn á Egilsstöðum er þjónaði öllu Héraðinu sýnir það. Átján árum síðar eða 1974 sam-þykkti Alþingi lög, þar sem kveðið er á um rekstur eins miðsafns í hverju bókasafnsumdæmi. Samkvæmt þeim lögum skal slíkt miðsafn vera á Egils-stöðum, og þjóna Fljótsdalshéraði og Borgarfirði, alls 11 sveitarfélögum.

Bókasafn er almenningseign. „Almenningsbókasöfn eru mennta-upplýsinga- og tómstundastofnanir fyrir almenning,“ eins og segir í lög-unum frá 1974. Að því þurfa allir að stefna, sem hlut eiga að mali.

Í stjórn Bókasafns Héraðsbúa eru: Þorbjörg Gunnarsdóttir, Guðrún Tryggvadóttir, Jónína S. Einarssdóttir, Einar P. Þorsteinsson og Eiríkur Sig-fússon.

Kristrún Jónsdóttir.

Kristrún Jónsdóttir
bókvörður Bókasafns Héraðsbúa.